

ART

SUSANNA PORTELL

Alexandre de Cabanyes, l'últim modernista

El pintor Alexandre de Cabanyes (1877-1972) és homenatjat amb dues exposicions impulsades per l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú i el Consell Comarcal del Garraf.

Al llarg del sorral, el verd maragda, el bru manganès i el groc taronja dels gussis i llaguts; són els colors d'un poeta, Josep Maria Junoy, a la platja de Vilanova i la Geltrú; una trentena de bous reposen a la sorra, l'un al costat de l'altre, panxuts. També hi son els bots dels sardinals i les remendadores. S'assequen les xarxes, en el pal major. Els mariners avaren o preparen el ranxo, i el pintor s'apressa a captar l'escena.¹ Ell és Alexandre de Cabanyes, l'últim dels modernistes, com li agrada definir-se. El poeta Florenci Cornet assegura que, de tan contemplar el mar i la roquera, té els ulls de color verdós d'aigua marina.² Com els ocells quan canten, així pinta i així el presenta Junoy a la inauguració de la mostra que té a la Biblioteca Museu Balaguer de Vilanova, el 1922. La primera de les seves exposicions, amb vint-i tres anys, l'havia celebrat a la localitat amb una festa modernista que res tenia a envejar a les de Sitges. Freqüentava les tertúlies d'Els 4 Gats, a Barcelona i, de tant en tant, diuen, desapareixia discretament, sense saber-se molt bé si havia marxat a París. Avui podem seguir-ne les seves passes

en dues exposicions a Vilanova i la Geltrú. Quan va fer 90 anys, la localitat li reté un gran homenatge. Uns pescadors li volgueren donar la benvinguda com a gratitud a un artista que havia sabut capturar, per sempre més, la vida d'un poble abocat al mar.

PARÍS-MUNIC-VILANOVA I LA GELTRÚ

Entrem als cafès parisencs. A la capital francesa hi fa estada entre el 1901 i 1904, probablement empès per la presència del pintor vilanoví Gaspar Miró. També a Munic, el 1908, on bull la modernitat expressionista i on descobreix els setmanaris *Simplicissimus*, d'estil gràfic innovador, i *Jugend* que conservarà tota la vida entre les joies de la seva biblioteca. A München, com ell en deia, fins i tot el rep Sa Altesa Reial i Sereníssima la infanta Pau de Borbó, filla de la destronada Isabel II i germana d'Alfons XII. El motiu, l'assistència a les tertúlies artístiques que organitza al seu Palau de Nymphenburg, i que inspiren al mateix Verdaguer. Surten també d'excursió, i la infanta, el príncep Ludwig Ferdinand de Baviera i Alexandre de Cabanyes posen per al fotògraf en una de les escapades a la

LA CAPTURA DE L'INSTANT

Biblioteca Museu Víctor Balaguer
Fins a l'1 de juliol de 2018

L'ENTORN PERPETUAT

Masia d'en Cabanyes.
Centre d'Interpretació del Romanticisme Manuel de Cabanyes
Fins al 24 de juny de 2018

Comissaris. Esther Alsina i Oriol Pi de Cabanyes

Alexandre de Cabanyes, *Marina*.

natura. També hi ha simpàtiques descobertes per a un home que es cuida com ningú; en un país de cuina de mantega, si un vol amanir-se la verdura amb oli d'oliva, cal passar per la farmàcia: entès com a efecte medicinal, només aquí podrà adquirir-lo.

De retorn a Vilanova, buscarà la calma a la masia familiar, on s'instal·la el 1919. «Mentre el teu cor rebí missatges de bellesa, d'alegria, d'intrepidesa, de magnificència i de poder dels homes i de l'infinit, ets jove». Aquesta proclama del general nord-americà Douglas MacArthur acompanya el pintor quan pinta al taller que té instal·lat a casa. La té enganxada amb xinxetes en una de les parets. I encara més: «Preocupacions, pors, dubtes, i desesperança són els enemics amb què a poc ens acotem cap a terra i esdevenim pols abans de la mort». Potser aquest fos un dels secrets per arribar, amb plenitud, als 95 anys. L'altre, qui sap, l'exercici depuratiu a base de raïm a què sotmetia el seu cos, de tant en tant, i al llarg d'una setmana. «La joventut no és una època de la vida. És un estat de la ment». Li ho recordava, cada dia, Douglas MacArthur.

Els colors i la llum canvien amb el pas de les estacions, rere la finestra de l'estudi. Els pinta, com també el *Bosc Perdut* de la Masia, i les oliveres centenàries de soques i arrels entortolligades. L'acompanyen sempre els gossos de la casa. A últimes hores de la tarda, se'n va a la platja. Hi ha festa, aquí, quan arriba la pesca del palangre o de la nansa. Les barques s'arregleren al llarg de la platja, es crida a subhasta i s'olora bravada d'alga i marisc, en paraules de Junoy. La pinzellada vibrant empeny la multitud a no quedar-se quieta. Altres dies, els menys, surt a pintar en plena canícula i impregna de sol, la pintura. Sona Beethoven a la Masia d'en Cabanyes; les portes són obertes a tothom, tret dels dies que tanca el taller per anar a fer tertúlia a Barcelona. De Sagarra a Eugeni d'Ors —un dels primers a felicitar-lo en la seva primera gran exposició a la Sala Parés, el 1904—, de Macià a la ballarina Tórtola Valencia que ha escan-

Alexandre de Cabanyes, platja de Vilanova, 1904. Fons fotogràfic d'A. Cabanyes.

dalitzat el públic vilanoví, en ple 1915, són molts els qui el visiten. També amics de la música, com Enric Morera i Joaquim Costa, i artistes, com Martí Torrents, Enric Cristòfor Ricart —que acabarà convertint-se en el seu cunyat— o Rafael Sala, amb qui coincideix a Munic, i en fa un magnífic retrat, un gènere fortament aplaudit per la crítica.

DUES EXPOSICIONS I UNA MONOGRAFIA

La tarda del 26 de novembre de 1886, una forta mànega engolí totes les barques que van intentar tornar a la platja de Vilanova. Només van salvar-se aquelles que van continuar cap a Barcelona. El resultat va ser un nombre esfereïdor de morts; entre els ofegats hi havia dos nens de deu anys, pràcticament la mateixa edat que tenia llavors Alexandre de Cabanyes. El fet el va marcar tota la vida. Ho evocà en una obra de petites dimensions, que volgué conservar al llarg de la seva vida: unes dones agenollades semblen pregar a la mànega que és a punt d'emportar-se'ls. Amb aquest cartró de poc més de dos pams, Oriol Pi de Cabanyes i Esther Alsina han volgut començar la visita a una de les dues seus on es desplega l'homenatge a Alexandre de Cabanyes: la Biblioteca Museu Víctor Balaguer. La vinculació sentimental amb la institució fou molt estreta. En va ser membre del Patronat, i gràcies

a l'amistat que tenia amb el col·leccionista Lluís Plandiura, Vilanova acabà rebent el que es coneix com a Llegat 56, conformat per 153 obres de pintors catalans de renom de la primera meitat del segle XX, mobles antics i objectes santuaris i decoratius. Ho analitza molt extensament en el catàleg Francesc Puig Rovira, una de les persones que millor coneixen la història cultural vilanovina i que més ha insistit en la necessitat d'aquest homenatge que avui es fa. D'altra banda, al primer pis de l'entitat llueixen els plafons decoratius que Cabanyes —i també Joaquim Mir, Martí Torrents i Enric Cristòfor Ricart— realitzaren per al Cafè Foment del Treball, una iniciativa impulsada per Mir, el 1926, poc després que quedés enamorat de Vilanova i decidís establir-s'hi, el 1922.

L'exposició *La captura de l'instant* a la Biblioteca Museu Víctor Balaguer passeja el visitant pel barri de mar i la seva intensa activitat; per la tranquil·litat del jardí de la Masia d'en Cabanyes i presenta els amics pintors amb què trenà una intensa xarxa de relacions que van fer de Vilanova, a la primera meitat del segle XX, un centre cultural de primera magnitud. Escoltem el bullici de la nit parisenca i la intimitat de la mansarda que habita el pintor amb el seu amic Xavier Nogués, un espai evocat per Francesc Fontbona en el

Alexandre de Cabanyes, *Autoretrat*, c. 1897.

catàleg. Fumegen les xemeneies de les cases, en el París de 1903. Prop d'aquesta obra s'exposa *Les tres Gràcies*, un oli detalladament estudiat en la monografia per Esther Alsina. Fou realitzat segurament entre els dos grans viatges del pintor a París i Munic i té una càrrega simbolista que l'emparenta amb el cartell que l'escultor Leonardo Bistolfi va dissenyar amb motiu de l'Exposició Internacional d'Arts Decoratives Modernes de Torí, del 1902.

La guerra la va passar al Montseny, a Seva, prop de la seva filla Núria, que estava internada en el sanatori antituberculós del Brull i que va acabar morint el 1942, amb vint-i-dos anys. No ho pot expressar millor el seu nét Oriol Pi de Cabanyes quan escriu en el catàleg: «Havia viscut, vivia, la vida com una navegació en una mar encalmada, però sabent que també podia contenir en si mateixa l'agitació i la tempesta». A la filla, que de ben segur hauria seguit les passes artístiques del seu pare, la va intentar pintar ascendent al cel, emportada pels àngels. No la va poder acabar mai, l'obra. La tenia penjada a la masia familiar, on continua l'homenatge vilanoví, amb una segona exposició que porta per títol *L'entorn perpetuat*. Can Cabanyes, convertida en el Centre d'Inter-

pretació del Romanticisme Manuel de Cabanyes, és avui espai museístic i cultural. Aquí, com enlloc, podreu impregnar-vos de tot allò que estimà el pintor i visionar la pel·lícula que filmaren, el 1967, Jordi Mas, Sebastià Serra i Josep Farré, membres de l'Agrupació de Cinema Amateur del Foment Vilanoví. El trobareu pintant amb la seva americana, la seva corbata i el seu barret gris. També hi trobareu la mirada i la veu amiga de Manuel Amat. I una agradable sorpresa d'una riquesa documental extraordinària: el fons de fotografies d'Alexandre de Cabanyes. ■

NOTES

1. Josep Maria Junoy, *El gris i el cadmi*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1926 i Xavier Garcia, *La vida marinera a Vilanova i la Geltrú*, Barcelona, Editorial Selecta, 1980
2. Vers de Florenci Cornet llegit el maig de 1935 en l'àpat dels exalumnes del Col·legi Samà de les Escoles Pies en els anys 1890-1896 i recollit a Oriol Pi de Cabanyes, «Alexandre de Cabanyes i Marquès», *Retrat*, núm. 14, Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2000.

MASIA D'EN CABANYES

D'estil neoclàssic i senyorial, la Masia d'en Cabanyes té unes vistes privilegiades sobre Vilanova. Queden encara algunes de les vinyes centenàries que estimava el pintor i el jardí sembla arrapar-se a una tranquil·litat que no vol perdre per res del món. Construïda l'any 1798, la finca fou adquirida per Llorenç de Cabanyes, pròsper comerciant de vins i aiguardents. El disseny el va fer Domenico Bagutti, responsable del Laberint d'Horta de Barcelona, i té avui el reconeixement de Bé Cultural d'Interès Nacional. La família hi visqué fins que els tres fills del pintor la van cedir a l'Ajuntament de Vilanova, el 1975. Avui és gestionada pel Consell Comarcal del Garraf i conserva una important col·lecció pictòrica, mobiliari, instruments i una excepcional biblioteca familiar. La primera ruta «turística i cultural» de Vilanova, el trajecte que anava des de la Biblioteca Balaguer, la Casa dels Cabanyes de la plaça de les Cols i la Masia d'en Cabanyes, va ser promoguda per Víctor Balaguer l'any 1890 al voltant del Manuel de Cabanyes, «el poeta de Vilanova». Avui, amb les dues exposicions, s'ha tornat a il·luminar.

